

№ 14 (415)
Красавік 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

➔ **Даследаванне: асоба Музыкі ў розныя эпохі –**

стар. 2

➔ **Уганараванне: прэміі мастакам-сцэнографам –**

стар. 4

➔ **Айконім: рэгіянальныя назвы –**

стар. 7

(Пра перадсвяточны тыдзень і Вялікдзень – глядзіце на стар. 3, 5 і 8)

На тым тыдні...

✓ 4 красавіка прайшла прэс-канферэнцыя, прысвечаная выхаду першага нумара альманаха «Dudar» і адзінаццатаму Міжнароднаму фестывалю «Дударскі фэст». Зміцэр Сасноўскі і Тодар Кашкурэвіч распавялі пра выданне, што ўздымае адраджэнне беларускай дуды (або літоўскай, ліцьвінскай, як яшчэ яе называюць) на новы ўзровень. Асноўныя тэмы нумара – дзейнасць Дударскага клуба, працоўкі навуковых канферэнцыяў, вынікі працы ў архівах і этнаграфічных экспедыцыях.

Сёлетні фэст пройдзе ў Мінску з 27 па 29 красавіка, на ім акрамя традыцыйнай ігры будзе прадстаўлена шмат эксперыментальнага спалучэння дуды з сучаснымі электроннымі інструментамі. Плануюцца выступы дудароў розных узростаў з Беларусі, Украіны і Польшчы.

Падрабязней чытайце ў наступным нумары.

✓ 5 красавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё фотавыстаўкі Віталія Раковіча «Свята беларускіх храмаў». У экспазіцыю ўвайшлі каля 80-ці здымкаў сакральнай архітэктуры. Выстаўка працуе да 6 мая.

Вандроўка па Ізабелінскім краі

Паміж Ваўкавыскам і Ружанамі ў маляўнічых мясцінах знаходзіцца вёска з прыгожай назвай і багатай гісторыяй.

Ізабелін – мястэчка, цэнтр сельскага Савета ў Ваўкавыскім раёне, за 13 кіламетраў ад Ваўкавыска, 12 кіламетраў ад чыгуначнай станцыі Ваўкавыск, на шашы Ваўкавыск-Ружаны. У п'сьмовых крыніцах вёска вядомая з першай паловы XVI ст. пад назвай Ізабелін – Петуховічы (потым Петухова), што паходзіць ад нейкага Петуха, які згадваецца ў Літоўскай метрыцы. Ёсць там і наступная інфармацыя. 22 верасня 1499 года Войцех Яновіч Ключка, «ахмістратар» двара вялікай княгіні Алены, жонкі Аляксандра Ягелончыка і дачкі маскоўскага князя Івана III, купіў у баяраў Шымка і Некраша Ясновічаў землі на імя Петуховіча. У 1567 годзе Станіслаў Яновіч Ключка выстаўляў з Петухова 6 коней, а Касцей Нікадзімавіч Цеханавецкі, з другой часткі Петухова, выстаўляў 3 кані і 8 слуг. Пасля Петуховам валодала жонка Станіслава Ключкі і мела з ім шмат клопату. Пані Маргарыта скардзілася, што баярын Войцех Піўко не хоча ёй служыць. Тады, узяўшы афіцыйных сведкаў, паехала да яго. Але ў хаце не застала, толькі жонка заявіла: «Не дачакаеш-

Дом канца XIX - пач. XX ст.

ся, каб мой муж табе служыў. Мой муж служыць каралю, а табе мы не хочам служыць». Пані Маргарыта тады выкінула ўсе рэчы баяраў за плот на дарогу, а былі там скрыні з убранным і бялізнай, а ў сярэдзіне была замкнутая скрынка. Вывела 10 кароў, 9 козаў, 12 авечак, 8 свіней, 11 курэй, 2 гусі. Каб пільнавалі рэчы, паставіла варту, а пазней заявіла, што ўсе рэчы Піўко забрала да бацькі Міхайла.

Уладальнікам Петухова быў сын Войцеха Ключкі Мацей, дзяржаўца ваўкавыскі. Тады яму належалі Міжэрыч, Лыскава, Падароск, Петухова, Дорахава, Патаньска, Лапейніца, Дзярэўна і Маркава. Жанаты ён быў на Кацярыне Глебановічаўне і меў дачку Ганну. Яе выдалі замуж за князя Пракопа Дольскага – такім чынам Петухова адышло да Дольскіх.

У першай палове XVII стагоддзя з невядомых прычынаў Петухова адышло да Дарагастайскіх. Соф'я з Дарагастайскіх Сапега не мела нашчадкаў і таму ў 1649 годзе склала акт дару на карысць свайго мужа Тамаша Сапегі, якому, у выпадку сваёй смерці, адпівала ўсю ўласнасць і Петухова. Нашчадкі Тамаша і Соф'і падзялілі спадчыну ў 1677 годзе, у тым ліку і грошы, што атрымалі ад продажу Петухова.

Магчыма, гэтым купцом быў Стэфан Курч, брэсцкі ваявода. У дакументах канца XVII стагоддзя з Ваўкавыскага павета ёсць звесткі, што Петухова з баярамі, жыдамі, корчмамі, млынамі, 30 дварамі было ўласнасцю брэсцкага ваяводы Стэфана Курча.

(Заканчэнне на стар. 3)

Міхась Сліва не жартуе

Восенню 2011 года ў Мазыры ў серыі «Бібліятэка Гомельскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі» ўбачыла свет новая кніга Міхася Кавалёва (Сліва) «Лік, які выраतोўвае» (рэдактар-складальнік Уладзімір Гаўрыловіч).

Міхась Кавалёў (Сліва) працуе ў рагачоўскай раённай газеце «Свабоднае слова». Ён – пераможца рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Лепшы твор 2009 года» ў галіне сатыры і гумару. Але на гэты раз аўтару, калі так можна ска-

заць, не да смеху. Яго чарговая кніга – гэта зборнік сур’ёзных літаратурна-навуковых і краязнаўчых артыкулаў, рэцэнзіяў, нататак, разважанняў пра сучасную літаратуру. Міхась Кавалёў звяртаецца да творчасці шырокага кола пісьменнікаў і

паэтаў, многія з іх – яго землякі з Гомельшчыны: Васіль Ткачоў, Уладзімір Шпадарук, Леанід Шчэрбіна, Аляксандр Атрушкевіч, Уладзімір Гаўрыловіч, іншыя.

Для краязнаўцаў, у прыватнасці, цікавасць уяўляе артыкул пра маці вядомага пісьменніка, публіцыста, дзяржаўнага і грамадскага дзеяча Уладзіміра Дзедлава (Кігна; 1856–1908), пісьменніцу і фалькларыстку Лізавету Паўлоўскую (1830–1916), якая жыла і пахаваная на Рагачоўшчыне («Яркія гронкі памяці»). Нельга не звярнуць увагу і на артыкул «З Караткевічам па Рагачоўшчыне».

Завяршае зборнік невялікі артыкул пра мазырскага паэта Аляксандра Каляду, які ў 2002 годзе адпачываў на Рагачоўшчыне. Знаходжанне на гэтай старажытнай зямлі падштурхнула паэта на напісанне новых твораў. Дарэчы, нядаўна Аляксандра Каляду віталі на Жлобіншчыне, дзе яму ўручылі абласную літаратурную прэмію імя Аляксандра Капусціна.

Наклад кнігі «Лік, які выраतोўвае» 100 асобнікаў. На Жлобіншчыну трапіў ўсяго адзін экзэмпляр, які папоўніў фонды раённай цэнтральнай бібліятэкі.

Мікалай ШУКАНАЎ,
супрацоўнік жлобінскай
райгазеты «Новы дзень»,
краязнаўца

М. Сліва (першы злева) з калегамі-пісьменнікамі

Які ён – Музыка?

5 красавіка Літаратурны мемарыяльны музей Якуба Коласа пад сваім гасцінным дахам сабраў удзельнікаў прэзентацыі кнігі музыкі і даследчыка Рамана Абрамчука «Музыка на Беларусі: ад архаікі да сучаснасці». Яна пабачыла свет у Рызе ў выданні Інстытута беларускай гісторыі і культуры накладам 100 асобнікаў.

А. Ліс, М. Анемпадыстаў і Р. Абрамчук

Нагода напісання кнігі невыпадковая. Падмуркам для гэтага стаў матэрыял дысертацыі аўтара па культуралогіі «Архетыпавы вобраз Музыкі ў беларускай культуры», напісаны ў 2006–2009 гадах на базе кафедры культуралогіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Як адзначана ў прадмове: «...тэкст быў перапрацаваны, мова была спрошчаная дзеля таго, каб кніга была даступная больш шырокаму колу чытачоў. Але скарачэнне не закранула навуковых падмуркаў самога даследавання. Хаця некаторыя фрагменты кнігі маюць публіцыстычны характар».

Сваім даследаваннем аў-

Я. Барышнікаў

тар імкнуўся паказаць паходжанне і асноўныя рысы Музыкі ў нашай культуры, разглядаў асобы Музыкі ў творах класікаў беларускай літаратуры: Ф. Багушэвіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа і інш. Вандруючы па старонках кнігі, чытач і сам здолее прасачыць з’яўленне, сталенне Музыкі, а таксама знікненне яго вобраза ў часы сталінізму.

Ганаровымі гасцямі-экспертамі на прэзентацыі былі доктар філалагічных навук Арсень Ліс і перакладчык і публіцыст, сябра Беларускага саюза дызайнераў Міхал Анемпадыстаў, якія ўзялі слова-характарыстыку пра працу аўтара. Прыемна было пачуць як станоўчыя водгукі ад спадара Ліса, так і пэўныя крытычныя заўвагі ад М. Анемпадыстава, якія ствараюць падмурак для далейшай працы. Гледачы таксама не засталіся пасіўнымі: з аўдыторыі, спачатку не ўпэўнена, а потым смялей пасыпаліся пытанні як да Рамана, так і да гасцей. Хачу падкрэсліць, што не на ўсе пытанні былі знойдзены адказы. Так, напрыклад, незразумела, а ці былі ў нашых продках Музыкі-жанчыны? Бо сённяшні час дае падставы лічыць, што жанчыны граюць на дудзе і іншых інструментах не горш за мужчынаў.

Музычнае суправаджэнне вечара было ў выкананні барда і дудара Яўгена Барышнікава, які, граючы на дудзе, распачаў сустрэчу і завяршыў яе, выконваючы ўласныя песні пад гітару.

Наста КАДЫГРЫБ
Фота аўтара

Фэст экскурсаводаў

Падрыхтоўка падыходзіць да завяршэння

Сёння, за тыдзень да пачатку Фэсту, мы прапануем чытачам некаторыя з тэмаў мінскіх экскурсіяў:

«Мінская Кальварыя», «Мінску 1812 г.», «Мінск Максіма Багдановіча», «Канструктывізм – мастацтва чыстай формы», «Сэрца мінскага барока», «Яўрэйскі Мінск», «Мінскае гета», «Мінск татарскі», «Дуброва Чапскага», «Па мясцінах Караля Чапскага», «Кола вакол Каломенскай», «На злome эпох: Мінск у 1905–1919 гг.», ««Сцяжышкі» – «шкляная» архітэктура 1970-х», «Студэнцкі Бравей Краіны Саветаў», «Па старых гістарычных цэнтрах Мінска».

Таксама адбудуцца экскурсіі амаль ва ўсіх храмах горада і ў некаторых малавядомых музеях.

Калі браць рэгіёны, то сёлета найбольш актыўна да Фэсту далучыліся Полацк і Гродна.

У Полацку адбудзецца ажно 8 экскурсіяў па Верхнім і Ніжнім замках, праспекце

Ф. Скарыны, Сафійскім саборы і іншыя.

У Гродне чакаецца 6 экскурсіяў, якія раскрываюць жыхарам горада гісторыю пажарнай справы, пазнаёмяць з найбольш цікавымі храмамі Гродна і некаторымі гістарычнымі падзеямі. Тамтэйшыя краязнаўцы, пры падтрымцы турыстычнай фірмы «Мерцана», рыхтуюць віктарыны з прызамі ў канцы сваіх экскурсіяў.

Таксама экскурсіі адбудуцца ў Віцебску, Магілёве, Гомелі, Бабруйску, Вілейцы, Слоніме, Міры, Оршы, Шклове, Чашніках, Лагойску, Пleshчаніцах, Барысаве, Ваўкавыску, Крэве, Ізабеліне, Лепелі, Мсціслаўі і ў яшчэ больш як 10 гарадах і мястэчках краіны.

З 15 красавіка дакладны расклад экскурсіяў з датай, месцам і часам правядзення ўсіх экскурсіяў можна будзе паглядзець на сайтах Фэсту fest.icomos.by і Беларускага фонду культуры bfk.by.

Цімох АКУДОВІЧ

Пярлінкі Уззенскага краю

Уздзенская зямля багатая не толькі на маляўнічую прыроду, але і на цікавых людзей. Сярод нашых землякоў нямала вучоных, культурных і грамадскіх дзеячаў, мастакоў і пісьменнікаў.

Уздзенская цэнтральная раённая бібліятэка імя П. Труса прапанавала чытачам мясцовай газеты «Чырвоная зорка» прыняць удзел у літаратурна-краязнаўчай віктарыне «Гонар Уздзенскай зямлі», прысвечанай юбілейным датам і вядомым асобам раёна.

Першым красавіцкім днём актыўныя ўдзельнікі віктарыны, сябры літаратурнага аб’яднання «Нёманец» сабраліся разам, каб падвесці вынікі конкурсу і выказаць словы ўдзячнасці ўсім, хто цікавіцца гісторыяй роднага краю. Вельмі прыемна тое, што ў віктарыне прынялі ўдзел людзі рознага ўзросту і прафесіяў, а таксама навучэнцы сельскіх школ раёна. Усіх іх аб’яднала любоў да роднага краю, цікавасць да гістарычных асобаў, значных падзеяў, якія адбываліся на Уздзеншчыне.

Журы, у склад якога ўвайшлі рэдактар газеты «Чырвоная зорка» В. Сабалеўскі, вядучы спецыяліст раённага грамад-

скага аб’яднання «Белая Русь» Т. Мятліцкая і аўтар гэтага допісу, вырашылі прысудзіць першае месца вучанцам 8 класа Сямёнавіцкай сярэдняй школы (кіраўнік Р. Бурло), другое месца атрымала Т. Каляда (г. Узда), трэцяе месца дасталося вучанцам 8 класа Слабада-Пырашаўскай базавай школы А. Гамоліч, М. Ігнаценка, Т. Паўловіч, Г. Шыдлоўскай. Усе яны не памыліліся ў адказах і першымі даслалі лісты ў рэдакцыю мясцовай газеты. Пераможцы атрымалі дыпламы і памятныя сувеніры.

Лістамі падзякі і краязнаўчымі календарамі, якія прадаставіў А.І. Нікітка, – чалавек неаб’якавы да гісторыі нашай Уздзеншчыны, былі адзначаныя Т. Цехнебедзіна (г. Узда), Л. Салавей (в. Лоша), І. Атрушкевіч (в. Ліцвяны).

Напрыканцы сустрэчы складальнік віктарыны, бібліятэкар Уздзенскай ЦРБ Алена Кучук адзначыла, што калі будзем ведаць свой край – будзем любіць яго, а калі будзем любіць, то не ведаць проста не здолеем.

Аксана ДРАЧАН,
дырэктар Уздзенскай
сеткі публічных бібліятэк

У мінулую нядзелю ў Беларускай дзяржаўнай музеі народнай архітэктуры і побыту адзначылі свята Вербніца. Нягледзячы на дрэнны прагноз надвор'я, якім сіноптыкі напужалі наведнікаў музея, народа набыралася. Абраныя ў святочныя строі гаспадыні музея ўдзялілі гасцей і запрашалі паспрабаваць свае сілы ва ўпрыгожванні загадкаў нарыхтаванай вярбы і ў размаляўцы яек – галоўнага атрыбуту велікоднага стала. Пад кіраўніцтвам майстроў кожны прытрымліваўся прыемай традыцыйнай тэхнікі і, падбіраючы колеры на свой густ, імкнуўся зрабіць непаўторны твор.

За тыдзень да Вялікадня

Халаднаваты ветрык гарэзліва выхопліваў з рук падрыхтаваныя для ўпрыгожвання галінак вярбы рознакаляровыя папярковыя пялёсткі, вясновае сонца сляпіла вочы. Народны майстар Валянціна Пісарэнка знаёміла прысутных з асабліва важнымі традыцыямі фарбавання і размаляўкі велікодных яек у Беларусі і ў нашых суседзяў (рускіх, украінцаў, палякаў, літоўцаў), а таксама чэхаў і немцаў. Гаспадыня «Лявоніха» вяла расповед пра традыцыйныя рытуалы перад велікоднага тыдня:

– У першыя дні прыбіралі і наводзілі парадак. У «чысты панядзелак» – звонку: у двары, на агародзе, у садзе, хляве. У «чысты аўторак» мылі ў хаце і бялілі печ. У сераду, якая звалася «дравяной», скрэблі і мылі ў хаце ўсе драўлянае: лавы, сталы, посуд і прылады. У «чысты чацвер» трэба было памыцца і апрануцца ва ўсё чыстае. У пятніцу пасцілі «шчырым постам», гатавалі святочныя стравы і фарбавалі яйкі. У суботу ў храме асвятлялі абрадавую ежу. Увечары ішлі на ўсяночную службу. У нядзелю зранку хадзілі глядзець, як «гуляе сонца», разгаўляліся, адорвалі адно аднаго велікоднымі яйкамі – сімваламі Сонца і пасхальным кулічом, гушталіся на арэлях, гулялі ў біткі, вадзілі карагоды. Лічылася, што на Вялікідзень пачынае кумаць зязюля...

Пад расповеды пра велікодныя традыцыі розных рэгіёнаў краіны, за цікавымі заняткамі хутка праляцеў час. Да прыезду святара з храма Св. Мікалая Цудатворца вербы ва ўмельных руках расквітнелі рознакаляровымі кветкамі і стужкамі. Каля Пакроўскай царквы адбылося набажэнства і асвячэнне вербных букетаў.

Потым гаспадыні музейных сядзібаў правялі рытуальна-абрадавыя дзеянні з попелам мінулага года і з новымі асвечанымі вербнымі галінкамі: «пабілі» сваіх родных, прыгаворваючы:

«Не я б'ю – вярба б'е, за тыдзень – Вялікідзень. Будзь здарой, як вада, Будзь багаты, як зямля, Будзь вясёлы, як пчала.»

Абышлі з «біццём» вербамі агарод, сад, гаспадарку, расказалі пра выкарыстанне вярбы на працягу года.

Усе ахвочыя маглі набыць сувеніры ад сяброў Саюза майстроў народнай творчасці і пакаштаваць стравы, напоі ў карчме, якая прыемна ўразіла разнастайнасцю асартыменту народнай кухні – ад «сагравальных» напойў (хрэнавуха, крупнік, медавуха, журавіна) да гарачых страваў. У прыгожа аформленым на дзяржаўных мовах меню прысутнічалі калдуны, верашчака, мачанка, дранікі, смажаніна, бабка, нават свежаспечаны хлеб і шмат іншага. Былі 6 грошы. Бо 250-грамовая талерка самага таннага супчыка з грыбамі цягнула на 11 тысячаў «з хвосцікам», а 250 грамаў свініны «па-княску» каштавалі 87 150. Затое бясплатна можна было нацешыцца мясцовымі краявідамі і захаваць іх вясновую прыгажосць на здымках, павольна пагуляць і падыхаць свежым паветрам, паслухаць птушак і пагушакца на арэлях. Па тварах удзельнікаў музейнага мерапрыемства было відаць, што свята атрымалася, і ўсе былі задаволеныя, асабліва дзеці, якіх было шмат.

Наш кар. Фота Наталі КУПРЭВІЧ

P.S. Аднак цудоўны святочны настрой аўтара гэтых радкоў быў нечакана азмрочаны на зваротным шляху да аўтобуса на прыпынку. Там-сям дарога была размаляваная мокрымі крывавамі плямамі, а месцамі, асабліва на ўчастку шашы насупраць паварту да музея, яе шурпатая паверхня, як луста хлеба, была густа намазаная фаршам з жабінага мяса. Безабаронныя жывёлы сталі ахвярамі транспарту, на якім людзі прыехалі на свята. Па збегу акалічнасцяў менавіта ў гэты час, у гэтым месцы фатальна перасекліся дарогі і шляхі вясновай міграцыі земнаводных, лішні раз пацярджваючы тленнасць зямнога існавання. Вядома, што мы не на нямецкім аўтабане, дзе прадугледжаныя адмысловыя «пераходы» для перасоўвання біразнастайнасцяў, а ў музея не запланаваныя грошы на мерапрыемства па абароне мясцовых жабак. Але можна было б на час міграцыі на слупе з назвай музея размясціць зварот да кіроўцаў і абавязкова патэлефанаваць у Мінскую раённую інспекцыю прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя.

Вандроўка па Ізабелінскім краі

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

У першай палове XVIII стагоддзя Петухова належала Хлусавічам з Хлусава. Адзін з іх, Міхал, у 1747 годзе прасіў давол у караля Аўгуста III на двухтыднёвы кірмаш у мястэчку Петухова. Чытаем у дакументах: «*Аўгуст III, з Божай ласкі кароль. Толькі сцвярджаю гэтым пісьмом прывілеі нашы аб гэтым трэба ведаць, што панамі і чыноўнікамі пры нашай рэзідэнцыі данесла на імя Міхала з Хлусава – падкаморнічага з Ваўкавыскага павята ярмарку двухтыднёвую ў дзень Міхаіла архангела, 29 верасня, дазволіць... Дадзены ў Гродне 20 лістапада 1744 года.*»

У другой палове XVIII стагоддзя Петухова перайшло ва ўласнасць Яна Флемінга, саксонскага паходжання, які нарадзіўся ў 1699 годзе, служыў у войску Францыі, потым у Польшчы. У 1724 годзе – генерал артылерыі літоўскай, у 1746-м паскарбіў ВКЛ, уладальнік Тэрэспалы (Цярэспалы). Петухова ж было перайменаванае ім у Ізабелін у гонар свайго дачкі Ізабелы Чартарыйскай.

У цэнтры мястэчка стаіць старая мураваная царква, пабудаваная ў другой палове XVIII стагоддзя як касцёл. Толькі з 1863 года перабудаваная ў царкву. Пабудаваная з цэглы ў форме падоўжанага прамавугольніка з прыбудаваным тамбурам да галоўнага фасада (1924). Галоўны фасад завершаны чатырохграннай вежай-званіцай з шатровым верхам і цыбулепадобнай галоўкай. Сцены бакавых фасадаў дэкараваны пілястрамі, паміж якімі лучковыя аконныя праёмы, інтэр'ер залыны. Перакрыццё бэлечнае, драўлянае, у тамбуры мураваныя крыжовыя скляпенні. У тоўшчы сцяны тамбура знаходзіцца левіца, якая вядзе на званіцу. Над тамбурам невялікія хоры.

Храм мае прасторны цвінтар, абнесены мураванай агароджай, якая цудоўна захавалася да нашых дзён. Храм унікальны тым, што з часоў пабудовы ў ім не спыняліся набажэнствы, нават у самыя суровыя савецкія часы.

Але стан помніка штогод пагаршаецца. Высокая вільготнасць і перапады тэмпературы спрыяюць разбурэнню цэглы. Помніку патрабуецца рэстаўрацыя. Таму мы звяртаемся з просьбай аб дапамозе!

Дабрачынны ахвяраванні можна пераводзіць на рахунак прыхода храма Св. Архангела Міхаіла ў вёсцы Ізабелін (р/с 3015203840017 в отд. ОАО «Белагпромпбанк» г. Волковыска, МФО 152101446, УНП 500066425).

Да нашага часу на гэтым невялікім кавалачку беларускай зямлі дайшлі і іншыя помнікі гісторыі і культуры: касцёл Св. Пятра і Св. Паўла, брацкая магіла савецкіх воінаў, помнік землякам – мемурыяльная дошка ў гонар героя-земляка М.І. Абрамчука, памятны знак у гонар 60-годдзя фарміравання інжынерна-сапёрнага батальёна і інш.

Паважаныя чытачы, шчыра запрашаем вас на Ізабелінскую зямлю, каб разам зазірнуць у мінулае мястэчка ў Міжнародны дзень помнікаў і мясцінаў. 22 красавіка ў межах Фэсту экскурсаводаў адбудзецца бясплатная экскурсія па мястэчку. Чакаем!

Ганна СВІСТУН, бібліятэкар, м. Ізабелін Ваўкавыскага раёна

Свет прыгажосці ў краязнаўчым музеі

Напрыканцы сакавіка вучні СШ № 1 г. Івацэвічы наведалі раённы краязнаўчы музей. З вялікім захапленнем дзеці слухалі чароўныя гісторыі пра індыйскую культуру, бо акурат цяпер там размясцілася выстаўка «Фарбы Індыі», прысвечаная гэтай краіне. Вельмі цудоўна, што дзеці могуць адчуць нацыянальны каларыт іншых краінаў.

У фае музея размешчаная фотавыстаўка нашага земляка Алеся Зайкі пад назвай «Калі любіш...», дзе можна пабачыць маляўнічыя краявіды нашага краю. Да кожнага здымка аўтар даў трапную назву.

Хочацца выказаць словы падзякі супрацоўнікам музея за іх працу і жаданне адкрыць перад землякамі свет прыгажосці і спасціжэння новага.

Вольга ДАЙЛІД, настаўніца гісторыі СШ № 1 г. Івацэвічы

В. Пісарэнка (злева) распавядае пра фарбаванкі і пісанкі

130 гадоў

Якуб Колас
Янка Купала

Тэма аб песні.

Возьміце паказі лета,
ты, песня, сэрца, спелы,
Сянемо з тваім!
Бо на тваё роднае тэрыту
І сэрца і сэрца збываю,
Дык сапраўды, дзень!
Як жэ табе на роднае тэрыту
Замыслі дымамі прыгожымі
Своё сапраўды сэрца.
Прыгадавай табе лета
І прыгадавай нам з сапраўды
Тваё сапраўды сапраўды
Тваё сапраўды сапраўды

Замыслим Загору

Шмат значэння казак

І легенд, і песняў

Могзі пра багата

Пра аба Магаса

А цяпер у гэтым

Пра чыяжы Кошчак

Пра чыяжы Кошчак

І сапраўды сапраўды

І сапраўды сапраўды

Віктарына

Песнярам роднага слова прысвячаецца

Калі, дзе і як пачаў сваё навучанне Костусь Міцкевіч? Дзе і калі працягнуў?

Чакаем вашы адказы па 24 красавіка ўключна. Да ведама чытачоў: у віктарыну можна ўключыцца з адказу на любое пытанне, бо ўвага будзе звяртацца на дакладнасць адказу і, па магчымасці, яго разгорнутасць.

Прамова на 15-годзі літаратурнай працы

Дарагія грамадзянкі і грамадзяне зямлі беларускай! Вітаю Вас і дзякую Вам ад усяго сэрца за тую памяць, якую Вы захацелі аказаць у сягонняшні дзень мне і маёй пятнаццацігадовай працы на ніве беларускай! Але толькі павінен я тут адзначыць, што гэта пятнаццацігадовая гадаўшчына не да мяне аднаго адносіцца, яна адносіцца да шмат каго з прысутных тут, адносіцца да ўсяго апошніх часоў руху ў беларускім адраджэнні. Усяго пятнаццаць год вялікая ідэя вызвалення з падняволля Беларусі лунае і пашыраецца сярод многамільённага беларускага грамадзянства.

Трудны і цяжкі шлях прыйшлося прайсці нам, беларусам, за гэты час змагання за лепшую долю, за лепшую славу для свае Бацькаўшчыны!

Але мы змагаліся і будзем змагацца. І наша змаганне не асталося без следу. Мы самі сведкамі таго, што кінутыя мазолістай рукою здаровыя зярняты зарунеліся на нашых вачах буйнай квяцістай рунай, ад якой можна смела чакаць ураджайнага жытця.

Ні адно на свеце адраджэнне народу, ні адна вялікая ідэя не пашырала так шпарка, як ідэя нацыянальнага адраджэння беларускага народа.

І сапраўды. Што было пятнаццаць год таму назад і што мы бачым цяпер! Пятнаццаць год таму назад некалькі шалёных галоў захацелі галавамі мур прабіваць – адбудоваць сваю закованую ў многавяковыя кайданы бацькаўшчыны, а сягоння без малага ўвесь народ усімі сіламі дамагаецца свайго вызвалення. Пятнаццаць год таму назад аб незалежнасці і падумаць было небяспечна – сягоння нашы дужэйшыя суседзі самі аб гэтым па-дзяржаўнаму гавораць з намі, як з народам, каторы заслужыў па людскому і божаму праву гэту незалежнасць.

Арліным узмахам агняцветнай думкі аб нашай волі мы скінулі і патапталі даўгавечную брахню – брахню, што Беларусь не было і няма. Сваім векапомным і магутным духам народным, што адважна сягае на сонца, мы паказалі свету, што Беларусь была, ёсць і будзе.

Хай Вас, браты беларусы, не палохае цяперашні бурны крывавае час. Агнём і жалезам

квееца моц, гарт, доля і воля народная. Праміне віхор, патухнуць пажары, замрэ світ мяча, і настане светлы радасны дзень змучанага аграбленага нашага народа.

Хай Вас не палохае, што рвуць нашу зямлю на часці, што хаты нашы спалосканы пажарам, што сяўбу нашу жне нехта іншы, – зямля, засеяная касцямі сыноў беларускіх, будзе вечно належаць да ўнікаў беларускіх; спаленую хату беларускі мазоль адбудуе, а сваю сяўбу ён сам будзе жаць. Хай толькі асвеціць Вас адна вялікая думка – аддаць усё для свай Бацькаўшчыны, нават жыццё, калі яна Вас да гэтага пакліча.

На беларускай зямлі было і цяпер ёсць шмат фальшывых прарокаў, шмат рэнегацкіх душ, што за лыжку поснай поліўкі з чужой місіі запрадаюць сябе і свой народ у рабства чужынцам, але гэтага няма чаго баяцца. У адным з псалмаў біблейскіх сказана: «Стануў Бог у зграмаджэнні Багоў і паміж Багамі суды судзіць». Будзем верыць, што і ў нас, беларусаў, прыйдуць новыя людзі, новыя прарокі і будуць па-божаму над фальшывымі прарокамі і прадажнымі душами суды судзіць, з пакалення ў пакаленне пракляццямі ўспамінаць.

Дык не зважайма на здраду, а пойдзем далей сваім хоць цяжкім, але святляным шляхам, па якім дагэтуль ішлі; з верай і надзеяй к таму вечнаму сонцу праўды і справядлівасці для ўсіх і для кожнага паасобку, і будзе на Беларусі не такое свята, якое мы цяпер святкуем.

Верце, што мы з'яўляемся дзейнымі асобамі-героямі чараўнічай песні, чудатворчай містэрыі, якую тварыць на Беларусі паклікала нас само жыццё. У гэтых чарах, у гэтым выяўленні бяссмертнага чалавечага духу – наша пабеда, наша слава і шчасце – цяпер і ў будучыні.

Перуновым голасам будзем гаварыць з суседзямі сваімі, бліскавічнымі літарамі будзем упісваць сваю гісторыю ў векавечную кнігу гісторыі народаў.

З квяцістымі сонечнымі думкамі, з нязломнай верай у лепшую долю і волю пойдзем усё наперад і наперад пад святым сцягам вольнай Беларусі.

Змагайся і стань вольным, Беларускі Народ!
Якуб КОЛАС (1920 г.)

Тэатральнае ўганараванне на парозе вясны

Напярэдадні Міжнароднага дня тэатра ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры адбылося ўзнагароджанне пераможцаў штогадовага конкурсу працы мастакоў-сцэнографу. Прэмія імя заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь Івана Міхайлавіча Ушакова ўручаецца ўжо 11-ы раз. Сёлета для ўдзелу ў конкурсе падалі заяўкі 5 мастакоў: Галіна Ігнацьева («Дзікае паляванне караля Стаха», Магілёўскі абласны тэатр лялек), Валянціна Праўдзіна («Вельмі простая гісторыя», Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Янкуба Коласа), Віктар Цімафееў («Пан міністр», Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача), Вольга Мацкевіч («Выкраданне Еўропы, альбо Тэатр Уршулі Радзівіл»), Любоў Сідзельнікава («Званочак, або Шлюбная ноч аптэкара», Беларускі дзяржаўны музычны тэатр).

Дыплом атрымлівае Т. Астапенка (у цэнтры)

Па выніках разгляду прадстаўленых на суд прафесійнага журы макетаў дэкарацыяў да спектакляў і эскізаў тэатральных касцюмаў першая прэмія ўпершыню прысуджаная адразу двум тэатральным мастакам – Валянціне Праўдзінай і Любоў Сідзельнікавай. Падзяку журы атрымалі Вольга Мацкевіч (пераможца конкурсу 2008 года), Віктар Цімафееў (пераможца 2010 года) і Галіна Ігнацьева.

Традыцыйна ў другой частцы мерапрыемства слова ўзяў старшыня Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА Уладзімір Шчасны. Ён нагадаў, што Міжнародны дзень тэатра быў абвешчаны Міжнародным інстытутам тэатра, які быў створаны ў 1948 годзе. Упершыню свята адзначалася ў 1962-м. Штогод інстытут прапануе аднаму з выбітных тэатральных дзеячаў свету звярнуцца напярэдадні свята да калегі з пасланнем. Сёлета, у юбілейную 50-ю гадавіну, выканаць гэтую ганаровую місію было даручана акцёру Джону Малкавічу. У Шчасны зачытаў прысутным яго зварот, апублікаваны на адной з афіцыйных моваў ЮНЕСКА – рускай:

«...Пусть Ваше творчество будет захватывающим и самобытным. Пусть оно будет содержательным, трогательным душой, заставляющим задуматься и единственным в своём роде. Пусть оно помогает ответить на вопрос о том, что значит быть человеком, и пусть размышления эти – искренние, чистые и светлые – идут из глубины души. Пусть удастся Вам преодолеть все напасти, цензуру, бедность, нигилизм. Пусть Вы будете наделены даром и рвением поведать нам всё о биении человеческого сердца во всей его полноте. И

тацтва, кіно, музычнай культуры і СМІ краіны.

Барыс Герлаван – народны мастак Беларусі, лаўрэат дзяржаўных прэміяў СССР і Беларусі, з 1976 года галоўны мастак-сцэнограф Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янку Купалы. Аформіў толькі ў Купалаўскім тэатры звыш 70 спектакляў, як педагог Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў выхаваў цэлае пакаленне маладых мастакоў-сцэнографу. Ён член журы конкурсу імя І.М. Ушакова.

Уладзімір Чарнышоў – мастак тэатра і кіно, сябра саюзаў мастакоў і кінематаграфістаў Беларусі, лаўрэат прэміі Саюза мастакоў Беларусі, міжнародных і рэспубліканскіх фестываляў тэатральнага мастацтва, удзельнік рэспубліканскіх і міжнародных мастацкіх выставак, выкладчык Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, член журы конкурсу імя І.М. Ушакова. Яго творы знаходзяцца ў экспазіцыі і фондах Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры.

Б. Герлаван (у цэнтры)

пусть хватит у Вас смирения и пылливости, чтобы это стало делом всей вашей жизни. И пусть Ваша сокровенная сущность, ибо только она проявляющаяся лишь в редкие, в краткие мгновения жизни, приведет вас к ответу на главный вопрос: как мы живём? Бог Вам в помощь!»

Адметнасцю сёлетніх урачыстасцяў у музеі стала ўшанаванне айчынных мэтраў сцэнаграфіі. «За дзейнасць па развіцці беларускай школы сцэнаграфіі» атрымалі ўзнагароды ЮНЕСКА галоўны мастак-сцэнограф Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янку Купалы Барыс Герлаван і мастак тэатра і кіно Уладзімір Чарнышоў. Дыпломам ЮНЕСКА «За актыўную дзейнасць па захаванні музычнай спадчыны Беларусі» ўзнагароджана таксама аўтар і творчы кіраўнік міжнароднага музычнага праекта «Маладыя галасы» Тамара Астапенка. Дыплом «За вялікі ўклад у пашырэнне ведаў пра тэатр», намінант якога вызначаецца па прапанове Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, з рук У. Шчаснага атрымала журналістка Ларыса Гулякевіч.

Сёлетнія дыпламанты ЮНЕСКА – шырока вядомыя дзеячы сцэнаграфічнага мас-

Тамара Астапенка – выканаўца (фартэпіяна, арган), аўтар працаў па метадыцы выканальніцтва, уладальнік ганаровага дыплама міжнароднага музычнага форума «Мастацтва XXI стагоддзе», лаўрэат і дыпламант міжнародных конкурсаў. У канцэртных праграмах адрджае гістарычную спадчыну Манюшкі, Агінскага, Напалеона Орды, Шапэна. З 2005 года з'яўляецца творчым кіраўніком міжнароднага музычнага праекта «Маладыя галасы», удзельнікам якога выканана больш за 40 канцэртных праграмаў з твораў заходнеўрапейскай інструментальнай і вакальнай класікі.

Ларыса Гулякевіч – журналіст 1-га тэлеканала Белтэле радыёкампаніі і літаратурны крытык. З 2001 года працуе ў АТН аддзела культуры Белтэле радыёкампаніі ў праграмах навінаў культуры (у тым ліку ў галіне музычнага і тэатральнага мастацтва).

Удзельнікі ўрачыстасцяў таксама аглядзелі экспазіцыю конкурсных праектаў і атрымалі цудоўны музычны падарунак – вясновы букет з неўміручых неапалітанскіх вакальных і музычных твораў ад удзельнікаў праекта «Маладыя галасы».

К. ПАПАРАЦЬ
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Канферэнцыя

Беларускае краязнаўства і беларускія валанцёры

16 красавіка ў межах праекта «Захаванне гістарычнай спадчыны праз удзел у краязнаўчай дзейнасці» адбудзецца Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя «Сучасны стан беларускага краязнаўства і валанцёрскі рух», якая пройдзе ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь.

Канферэнцыя аб'яднае быццё цікавай і грунтоўнай. Мяркуючы па запрошаных гасцях, змесце і колькасці заяўленых працаў, можна зрабіць выснову, што краязнаўства і валанцёрскі рух займаюць сярод грамадскай працы далёка не апошняе месца, што гэтыя на-

прамкі паспяхова развіваюцца, і многія дзеячы імкнуцца падзяліцца ўласным вопытам і нават пахваліцца дасягнутымі вынікамі. Напрыклад, можна будзе пачуць даклады А. Трусава «Рэгіянальныя музеі і турызм (роля гістарычна-культурнай спадчыны ў фармаванні

беларускай ментальнасці)», А. Кроя «Праз краязнаўства да спробы стварэння турыстычнага праекта», П. Каралёва «Прыцягненне ўвагі грамадства да гісторыі помнікаў праз святкаванне 18 красавіка (Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцінаў) Фэсту экскурсаводаў» і інш. А таксама будзе нададзена ўвага грамадскаму, лінгвакраязнаўчай дзейнасці, рэгіянальнай гідраніміцы, тапаніміцы, нацыянальнаму краязнаўству, мемарыялізацыі гісторыка-культурных каштоўнасцяў і шмат чаму іншаму.

Пачатак працы аб 11-й гадзіне. Падрэзана з праграмай канферэнцыі можна пазнаёміцца на сайце tbm-mova.by.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Валанцёрскі летнік «Крэўская Вуліца» (2011 г.)

Фота Аляксея ДРУПАВА

На змену няласкавай зіме з першымі промнямі сонца, каляжом і звонкімі ручаямі прыходзіць вясна. Спачатку нясмела, напрыск. Затым смялей і смялей дзясціць з рудымі валасамі ўступае ў свае правы. Закружыць сакавіцкімі вятрамі, зашуміць тальмі водамі, прынясе надзею на лепшае жыццё і маленькай птушачцы, што спявае на яблыньцы за домам, і суседскай цётцы Соні, якая выйшла на прызбу пагрэцца на сонейку. Дыхаецца лягчэй, цела наліваецца моцай і энергіяй.

Вясна, цётка Соня! – падсаджваючы на слабую прызбінку. Вочы ў жанчыны блакітныя – колеру вясновага неба, спакойныя і мудрыя. Яны прыкрывае іх рукою ад зыркага святла і ўважліва глядзіць на мяне. Думае пра нешта сваё, узгадвае. Колькі паэзіі і духоўнай мудрасці ў простых душэўных размовах на прызбінцы.

– Так, вясна. Замаўкае. Пастукае прутком па хлявах гумовых ботаў і з усмешкай глядзіць на чародку вераб'ёў. Птушкі забяўляюцца, ныраюць у талую ваду і весела чырыкаюць.

– Радуюцца птушка. Так і чалавек... Помню, як мы дзецьмі чакалі прыходу вясны. Намерзнешся за зіму, насядзішся на печцы – аж моцы няма. Так хочацца на прастор, а на ўсіх толькі адны валёнкі на вострым дзетак, усе – адно над адным – малыя. Татка справіў нам лапці, ды хіба гэта абутак? А снегу, бывала, намяце за ноч роўна з дахам. Даводзілася выбірацца праз гару і адкопваць дзверы. Хата ў нас самая вялікая ў вёсцы. Бацька быў добрым цесляром, залатыя рукі (царства яму нябеснае). Узімку ў нашай хаце мясцілася школа. А ў выхадныя – абавязковыя танцы пад гармонік. Весела жылі, шмат спявалі, жартавалі. Гора хадзіла па зямлі, холад і голад пасля страшнай вайны, а мы жылі вераю. Была надзея, што заўтра будзе лепей, – замаўчала, змахнула слязу. – Наш дом стаяў на высокім беразе Бярэзіны. На Пасху, наколькі памятаю, заўсёды добрае надвор'е. На Вялічка сонейка грае – так казалі. Загляне ў аконца і па падлозе промнем, а я дзясціць, бывала, сяджу і люблюся дзіўнымі ўзорамі на дрэве. Падлога блішчэла чысцінёю. Яе націралі дзеркачамі дачыста.

Да Пасхі ў нашай сям'і рыхтаваліся загадзя. Доўгімі зімовымі вечарамі маці ткала, а я з сёстрамі вышывала крыжыкам ручнікі. Імі ўпрыгожвалі сцены і абразы. На стол засцілалі новы абрус. Клеілі шпалеры, бялілі столь. Усё ў хаце блішчэла чысцінёй.

Узімку білі кабана і рабілі каўбасы, якія віселі на гары. Да іх забаронена было дакранацца раней часу, ды і ў сям'і ўсе прытрымліваліся посту.

Маці пякла да свята духмяны хлеб і пірагі. У дубовай дзежцы, якую бацька зрабіў сам, падыходзіла закваска, куды дадаваліся звараная тоўчаная бульба, пшанічная і жытняя мука. Цеста добра вымешвалася і ставілася на прыпечак у цёплае месца. Падыходзіла цеста, і маці пачынала ляпіць боханы, доўга пеціла іх рукамі: усё рабіла

з вялікай любоўю, нешта ласкава прыгаворваючы. Выпальвалі ў печы, выграбалі жар і на капусным лісце ставілі боханы: хата запаўнялася густым водарам свежага хлеба.

Фарбавалі яйкі. Дзеці імкнуліся зрабіць нешта незвычайнае, палачкамі і ножыкам вымалёўвалі ўзоры. Да стала абавязкова адварвалі мяса, якім частава-

выпівала трохкі рабінавай настойкі. Спіртным у сям'і ніхто не захапляўся.

Пасхальны стол быў самы багаты. У паўсядзённым жыцці мы, дзеці пасляваеннай пары, не бачылі такой разнастайнасці. Таму (ці трэба казаць?) з вялікім апетытам усё з'ядалася. Нарэшце маці адкрывала куфар. Там на самым дне, загорнуты ў палатно, захоў-

ваўся самы смачны ласунак – вялікі сіняваты кавалак рафінаду – мара вясковай дзятвы. Хвіліны здаваліся гадзінамі, пакуль чарга даходзіла да мяне, самай малодшай у сям'і. Гарбату з лясных духмяных зёлак пілі ўпрыскусу з цукрам. Непараўнальнае ні з чым шчасце!

За сталом гулялі ў біткі. Старэйшыя дзеці хітравалі: заціскалі ў далонях тупыя кончык яйка, а малодшыя білі вострымі прайгравалі. Я заўсёды плакала, а маці ласкава судзіла мяне.

На другі дзень Пасхі хадзілі адно да аднаго ў госці. Мы нецярпліва чакалі нашую бабулю-пупарэзніцу, якая прымала роды ў маці. Я раніцай бегла да яе па падарунак. Бабуля накладвала цэлы кошык яек і булак. Маці была незадаволеная, сварылася за нецярпенне. Прыходзілі ў госці суседзі, сядзелі за сталом, крыху выпівалі, размаўлялі. Дзяцей да стала не пускалі. На Пасху ніхто не працаваў і абавязкова хадзілі на могількі – паміналі памерлых, чыталі малітвы.

Пасля Пасхі маці выклікалі ў школу. Хацелі выключыць мяне з піянераў. Але маці, простая непісьменная жанчына, здолела знайсці патрэбныя словы, патлумачыць. Больш гэтае пытанне ў школе не падымалі.

Усё ішло ад маці – яна была веруючым чалавекам. Якія забароны не існавалі, маці не адыхла ад Бога і нас прывяла да веры. Можна, таму я і дажыла да такіх гадоў. Бог дапамагае.

Сяргей ЛІХТАРОВІЧ

Колісь на Вялічка...

ліся толькі на вялікія свята. Маці гатавала халоднае, рабіла масла і сыр.

Я, тады вучаніца 5 класа, увечары збірала ў кошык кулічы, фарбаваныя яйкі, соль, апрадалася і ішла на прыстань. У тыя часы Бярэзіна была суднаходнай рэчкай. Да драўлянай прыстані падыходзіў маленькі параходзік «Бойкіі». Па слабым мосціку пасажыры ўзбіраліся на борт і плылі ў Барысаў на ўсяночную.

Дырэктар і школьныя настаўнікі забаранялі наведваць царкву. Каля храма стаялі шэрагі з камсамольцаў-актывістаў. Яны не прапускалі вучняў у царкву. Даводзілася хітраваць: я насоўвала хустку на твар, апрадала старое маміна паліто. Але на гэты раз мне не пашанцавала – патрапіла на вочы школьнай настаўніцы. Нягледзячы на забароны я ўсё роўна пайшла на ўсяночную. У царкве ўрачыста. Строгія вочы глядзяць з абразоў, гараць свечкі. Водар ладану, анельскія галасы пеўчых, і сэрца замірае, калі гучыць «Сімвал Веры». Дзіцяці цяжка прастаяць цэлую ноч. Калі-нікалі прыціснуся да халоднай калоны, пасплю хвілінку. Бывала, выбягалі з дзецьмі на вуліцу – пабегаем і зноў у царкву. Стаяла да канца службы. Адкуль толькі сілы браліся?

Раніцай маці клала ў тазік з вадою асвечанае яйка, і ўсе па чарзе ўмываліся. Маці імкнулася да Пасхі ўсім зрабіць невялікія падарункі. Як мы чакалі гэтага моманту, марылі атрымаць новую сукенку ці простыя чаравікі!

Усе сядалі за стол, маці прыносіла пірог з запаленай свечкай, а бацька чытаў малітву. Пасля рэзаў хлеб і перадаваў дзецям па старшынстве. Маці налівала бацьку чарку хлебнай самагонкі. Сама ж

Згадкі з Палесся

Крыжапаклонны тыдзень

Ну, от серэд посту ето посерэдзіні хрэсты празьнік. Ну, на гэтыя хрэсты рошчыняюць цесто ў дзежу й пекуць хрэсты трі. Ужэ як товар ўганяе першуй дзень, еты ўжо хрэшчыка берэ ў торбу. Сам зьесь і худобіне дась. Другого берэ, як засевае, у поле едзе сеяць. Сеялі багато палёў дзержалі. А трэцёго, як ідзе пчолы гледзець, то дзержыць. Трі хрэшчыкі. От такэ було обучай.

Юрьёўская раса

Росу – это на Юрія. Трэба до сонца зарано вуйті. Брать свічону трапку – вот, напрымер, як святят на паску, несут ў цэркоў, то яку-нібудзь там скатерку ілі там якій рушнік, і ўжэ ето бережат. Вот я хочу ў етой суседкі штоб молоко отобрать. Вот я ўжэ іду на ее между проті ее хаты і на ее жыто. Ужэ ж на весні земля гола, на Юрьё. Ужэ етой трапкой потыгну два разы. Ужэ ана мокраю. Прыіду ўжэ вукрочу роса на тую корову – ужэ ў мене богато (молока), а ў ней мало. От этым занімаіся.

Чысты чацвер

У чысты чэцвер обучай було багато: на камені скакалі, штоб ногі не болелі. От положыць каменя і от пудскочыць трі раза. Ето ў чысты чэцвер до сонца. У хаці. У чысты чэцвер обходзяць хату напроці сонца, штоб погань не паўзла до хаці. Еслі буў дзёгоць, то дзёгоця возьме, квача і обойдзе трі разы. Толькі до сонца заране. І не будзе нікакой погані. (Дегтем) мажэ сцену, трэцёго венка квачэм трі разы обойдзе. Ето ў чысты чэцвер. Ужэ дзежу мылі цёплой водою. Засцелюць скацерку і положаць булку хлеба, і поясом объяжуць і постаўляць на дворе, до сонца, штоб трохкі вона постояла. А тоды ўношваюць. Обучая багато было колішнёго. (Дзяху обвязвалі поясамі) красным якім-небудзь. І обмюць ету дзежу ў ночвах цёплой водою. Зараней, до съвета ўстане, до сонца. І тоды ўжэ положыць булку, засцеле скацерку белу, объяжэ і положыць булку цэлу хлеба й поставіць вусоко на чом на дворы, штоб вона постояла. Такі обучай буў колісь у чысты чэцвер.

Паводле кнігі Анатоля Антагулава «Хроніка Убарцкага Палесся» (з захаваннем асаблівасцяў мясцовай гаворкі)

У тэатры «Зьніч»

16 красавіка маленькіх глядачоў запрашаюць на монаспектакль паводле А. дэ Сэнт-Экзюперы і вершаў Беранжэ ў перакладзе Ніны Мацяш «**Мой Маленькі прынец**». Выканаўца Раіса Астразінава. Пачатак а 15-й.

Увечары ўвазе глядачоў прапануецца паэтычны монаспектакль «**Не пралінай, што я люблю**» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Герой рамана ставяць сабе і жыццю няпростыя пытанні. На некаторыя з іх прыйдзеца адказаць усім нам, родным дзецям беларускай зямлі. Выканаўца Мікалай Лявончык, музычнае суправаджэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

Удзень **17 красавіка** на сцэне лялечны монаспектакль Л. Мікіты «**Праката Сафрона і пеўніка Андрона**». Што застаецца рабіць кату Сафрону, калі злая Мачаха выгнала яго з роднай хаты? Адно выйсце: ісці ў белы свет шчасця шукаць. А ці можна знайсці яго? Вядома, калі ў цябе ёсць такія сябры, як пеўнік Андрон, котка Нюся, мышка Яначка, Сарока-белабока і верабейчык Ерамей. Выканаўца Леанід Сідарэвіч.

Увечары глядачам прапануецца паэтычны монаспектакль «**Красёныцы жыцця**» паводле паэмы Якуба Коласа

Р. Астразінава ў спектаклі «Мой Маленькі прынец»

«Новая зямля». Гэтая паэма з'яўляецца сапраўднай і надзвычай каштоўнай энцыклапедыяй беларускага жыцця. Галоўны герой Міхал нарадзіўся, вырас і жыў на зямлі, якую не проста разумеў і любіў – якой дыхаў, з якой зрадніўся, якую б жадаў назваць сваёй. Але няўмольны лёс наканаваў іншае... Выканаўца Алесь Кашпераў.

18 красавіка маленькіх глядачоў пакліча ў падарожжа галоўны герой монаспектакля С. Кавалёва «**Маленькі анёлак**» – філасоўскай казкі паводле вер-

шаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд. Выканаўца Раіса Астразінава. Пачатак а 15-й.

19 красавіка на сцэне монаспектакль «**Абранніца**» паводле «Маленькіх трагедый» А.С. Пушкіна. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Галіна Дзягілева. Пачатак а 19-й.

20 красавіка для маленькіх глядачоў на сцэне лялечны монаспектакль С. Кавалёва і П. Васючэнкі «**Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага**». Выканаўца Вячаслаў Шакалідо. Пачатак а 15-й.

26 красавіка на сцэне монаспектакль паводле твораў Змітрака Бядулі «**Пяюць начлежнікі**». Гэты паэтычна-празаічны твор вызначае тэму спектакля – «аб жыцці кожнага чалавека, які прыходзіць у гэты свет», кожны чалавек «пяе» ў гэтым жыцці сваю песню. І песня яго мае «пачатак» (ад нараджэння) і свой адметны «шлях»... А ўсе мы «начлежнікі», таму што ў снах мы марым аб жыцці... Выканаўца Галіна Дзягілева, рэжысёр-пастаноўшчык Таццяна Пацай. Пачатак а 19-й.

27 красавіка ўдзень лялечны монаспектакль для маленькіх глядачоў «**Ярык і Дракон**». Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Леанід Сідарэвіч.

Увечары гэтага дня паэтычны монаспектакль паводле вершаў Я. Янішчыц «**Прыпадаю да нябёс...**». Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава пры музычным суправаджэнні Сяргея Сарокіна (гармонік) і Таццяны Карабковай (скрыпка).

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

У апошнія гады ўзрасла цікавасць даследчыкаў да мінулага нацыянальнай беларускай культуры, а яе вывучэнне не можа быць поўным без разгляду гістарычнага шляху, прайдзенага музе-

ямі. Музеі адыгралі важную ролю ў стаўленні і развіцці беларускай культуры, іх дзейнасць спрыяла захаванню найбольш каштоўных гістарычных помнікаў, развіццю навукі, мастацтва.

Вучэбныя калекцыі Горы-Горацкага земляробчага інстытута

Распаўсюджанаю з'явай на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII–IX стст. становіцца стварэнне калекцыяў пры навучальных установах. Звычайна яны ўяўлялі сабой вучэбныя кабінеты з нагляднымі сродкамі навучання, але некаторыя з іх дзякуючы намаганням адданых сваёй справе выкладчыкаў ператварыліся ў паўнаважныя калекцыі з ярка выражанага адукацыйна-выхаваўчай функцыяй. Склад і характар калекцыяў залежаў ад профільнага накірунку навучальнай установы. Багаты вучэбны збор сельскагаспадарчых прыладаў знаходзіўся пры Горы-Горацкім земляробчым інстытуце.

30 мая 1837 г. у Горках адбылася ўрачыстая закладка галоўнага вучэбнага корпуса земляробчай школы, прымеркаваная да 165-годдзя з дня нараджэння Пятра І. Пад кіраўніцтвам архітэктара Анжэла Кампіні былі ўзведзеныя 35 будынкаў, у тым ліку і аранжарэя. У жніўні 1840-га адбылося адкрыццё земляробчай школы, якая праз восем гадоў была ператвораная ў інстытут.

Адначасова з вучэбнымі заняткамі ў школе праводзіліся навуковыя даследаванні. Для гэтага выкарыстоўвалі спецыяльны ўчастак у батанічным садзе. Вопытамі кіравалі прафесар Б. А. Цалінскі, ад'юнкты прафесар Б. Г. Міхельсон. З 1844 г. былі ўзведзеныя агра-

намічны падарожжы студэнтаў, першыя з якіх адбыліся пад кіраўніцтвам Б. А. Цалінскага па Магілёўскай і Віцебскай губернях.

Вялікае значэнне для павышэння ўзроўню культуры сельскай гаспадаркі ў Беларусі мелі выстаўкі сельскіх гаспадароў, якія праводзіліся пры інстытуце. На іх экспанаваліся лепшыя ўзоры сельскагаспадарчых культурнаў, земляробчыя прылады працы і машыны, вырабы рамеснікаў. У 1854 г. у «Запісках Горы-Горацкага земляробчага інстытута» была змешчана справаздача аб выставе сельскіх вырабаў, на якой экспанаваліся 1 432 экспанаты сельскагаспадарчай прадукцыі, земляробчыя прылады і машыны, саматужных вырабаў. Выставы адыгрывалі значную ролю ў абмене інфармацыяй паміж вытворцамі і спажыўцамі, давалі стымул да

мадэрнізацыі пёўных галінаў вытворчасці.

Так, у выніку навуковых даследаванняў, экспедыцыяў і выставаў паступова фармаваліся музейныя калекцыі. У 1846 г. прафесар аграноміі Б. А. Цалінскі прадставіў на разгляд Вучонага камітэта Міністэрства дзяржаўных маёмасцяў праект «Аб стварэнні пры школе музеума айчынай сельскагаспадарчай прамысловасці». У фонд музея павінны былі трапіць узоры ўсіх магчымых прадметаў і прыладаў працы, якімі карысталіся сельскія гаспадары. Пачалася планавая збіральніцкая праца. Большасць прадметаў была даслана ў музей праз палаты дзяржаўных маёмасцяў. Такім чынам, пры інстытуце былі створаныя бібліятэка (больш 3 000 тамоў) і некалькі аддзелаў музея: заалагічны, анатамічны, сельскагаспадарчых машын (уклучаў 141

плуг, 12 сеялак, 16 малатарняў, жняўкі і г. д.).

Адзін са шляхоў папаўнення фондаў музея – набыццё прадметаў на сусветных прамысловых выставах. Так, на Лонданскай сусветнай выстаўцы ў 1851 г. былі набыты сельскагаспадарчыя прылады і машыны, вырабленыя ў ЗША і Вялікабрытаніі. Мэтанакіраваная збіральніцкая праца падтрымлівалася шчодрым фінансаваннем з боку кіраўніцтва інстытута. На працягу свайго існавання музей актыўна папаўняўся прадметамі, і ўжо ў 1856 г. агульная колькасць прадметаў у фондзе складала 18 000 адзінак.

Музей размяшчаўся ў галоўным корпусе інстытута і быў адкрыты для наведвання два разы на тыдзень. Аўдыторыя яго была даволі шырокая і ўключала не толькі студэнтаў і выкладчыкаў, але і мясцовых жыхароў, якія цікавіліся дасягненнямі ў галіне

.....
У фонд музея павінны былі трапіць узоры ўсіх магчымых прадметаў і прыладаў працы, якімі карысталіся сельскія гаспадары
.....

сельскай гаспадаркі. Прадметы з калекцыяў выкарыстоўваліся студэнтамі і выкладчыкамі на занятках, а таксама для дэманстрацыі ў час правядзення сельскагаспадарчых з'ездаў.

Пры земляробчым інстытуце быў заснаваны адзін са старэйшых батанічных садоў на Беларусі, гісторыя стварэння якога звязаная з імем вядомага батаніка і саадавода Эдуарда Фёдаравіча Рэго (1816 – ?). Працы па стварэнні саду на базе аранжарэі пачаліся адразу пасля адкрыцця земляробчай школы. Пад кіраўніцтвам Э. Ф. Рэго быў заснаваны дэндраарый пад першапачатковаю назвай «дрэвесны пітомнік» на плошчы 14,5 га. Праект дэндраары, які ўяўляў сабой у той час сапраўдны шэдэўр садова-паркавага мастацтва, распрацаваў А. Кампіні. Пазней у яго склад ўключылі дубраву на беразе ракі Капылкі і, у якасці запаведніка, лясны масіў (урочышча «Добреное») плошчай каля 150 га.

На працягу 1849–1863 гг. пад кіраўніцтвам Э. Ф. Рэго ў Горках была сабраная вялікая калекцыя раслінаў (каля 900 відаў), створаныя 12 унікальных паркавых ландшафтаў, пры кампазіцыі экспазіцыі якіх саадавод уживаў розныя стылі, выкарыстоўваў класічныя прыёмы чаргавання закрытых і адкрытых участкаў. У батанічным садзе Рэго сабраў унікальную калекцыю бэзу (87 відаў). Прадстаўлены былі таксама акацыі, каштаны, арэхі, рабіны, яблыні, кедры, піхты і іншы. У цэлым калекцыя батанічнага саду складалася з 3 875 раслінаў.

У 1863 г. працы па камплектаванні музея і батанічнага саду былі спыненыя з прычыны ўдзелу ў паўстанні многіх студэнтаў. Інстытут быў закрыты і пераведзены ў Пецярбург, а ў Горы-Горках засталіся толькі ніжэйшыя класы вучылішча. Калекцыі му-

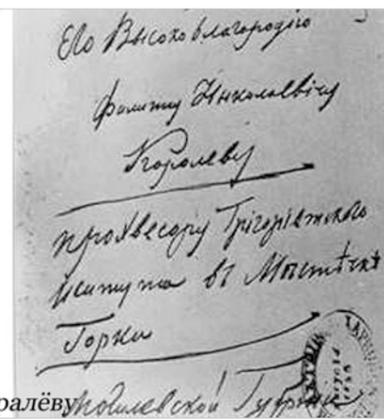
.....
ззея, мадэлі, інструменты былі адасланыя ў Лясны і Межавы інстытуты Пецярбурга. Менш каштоўныя прадметы былі распрададзеныя.

Стварэнне вучэбнага збору пры Горы-Горацкім інстытуце было вынікам развіцця сельскагаспадарчай адукацыі ў Расійскай імперыі. Калекцыі інтэнсіўна папаўняліся на працягу ўсяго перыяду існавання музея, пры гэтым крыніцамі камплектавання былі і мэтанакіраванае набыццё прадметаў, і экспедыцыі, і выставы сельскіх гаспадароў, і прыватныя ахвяраванні. У выніку музей, які першапачаткова ствараўся як вучэбны, пазней стаў асновай для правядзення навуковых даследаванняў, сельскагаспадарчых з'ездаў і канферэнцыяў. Яго зборы выконвалі адукацыйна-асветніцкую функцыю, спрыялі засваенню ведаў, абуджэнню цікавасці да вучэбных дысцыплінаў.

Вольга АЛЯКСЕЙЧЫК, студэнтка 5 курса БДУ культуры і мастацтваў

Канверт ліста Т. Шаўчэнкі прафесару інстытута П. Каралёву

Амаль чвэрць нашых айконімаў напраму звязаныя з лесам. І не дзіўна. Цяпер лясістасць Беларусі складае 39% (пры гэтым 2/3 – хвойныя насаджэнні, сярэд лістоўных пародаў – бяроза), а два стагоддзі таму больш паловы тэрыторыі краіны пакрывалі лясы. Лес заўсёды адыгрываў важную ролю ў жыцці чалавека, бо гэта крыніца дабротаў.

Да XVIII ст. уся магчымая жыллёвая прастора Беларусі была асвоеная чалавекам. Новыя населеныя пункты амаль не ўзніклі, раслі і забудоўваліся ўжо існуючыя мястэчкі, вёскі, хутары. Усталявалася тапаніміка, звязаная са спазнаннем навакольнай рэчаіснасці, якая выяўляла ландшафтную структуру і дамінуючыя элементы краявіду, што дазваляла арыентавацца ў прасторы. Такім чынам, у назвах «закансервавася» гісторыя. Вельмі цікава прасачыць паходжанне айконімаў, гэта дапаможа зразумець узаемаадносіны чалавека і асяроддзя, побыт мінулых пакаленняў, былія сацыяльныя і прыродныя змяненні.

Большасць такіх айконімаў паказвае на канкрэтную пароду дрэва. Вось некаторыя найбольш характэрныя з іх, што перадаюць тыповыя ці адметныя рысы мясцовасці. Альхавец, Бярозавая Гара, Вішнеўка, Вязоўніца, Вязынка, Высокая Ліпа, Грушаўка, Дубаўляны, Дубовы Лес, Дубовы Лог (з тузін набярэцца), Дубок, Дубашы, Дуброва, Дуброўка, (такіх увогуле дзясяткі), Дубніца, Дубаносы, Забязоўка, Ельніца, Клёнкі, Клёнаўка, Крывая Бяроза, Лешчыцы, Ліпкі, Ліпнікі, Лазовы Куст, Альхоўка, Асінікі, Арэшнікі, Паддубнае, Падклённе, Падліпкі, Падгрушша, Сасонка, Сасноўцы, Сосны, Хвоева, Хвойнікі, Явараўшчына, Ясянец. Не назвы, а музыка! Лідарам тут з'яўляецца дуб (сотні сельскіх насе-

леных пунктаў маюць у карані слова), і нездарма, бо гэтае дрэва здаўна надзялялася магчымымі ўласцівасцямі. Пасля ідзе бяроза, меней узгадваюцца ліпа, вяз, клён, сасна, ялі-

товых і травяністых (часцей за іншых узгадваюцца каліна і папараць). Менавіта гэтыя прадстаўнікі флоры – любімыя «героі» народных песень, прыказак, прымавак і легендаў. Нашыя продкі ўшаноўвалі дрэвы як багоў, яны пакланяліся нямым і нерухомым веліканам. Таксама фігуруюць жывёлы, птушкі, ягады.

Шмат назваў звязана з тыпам і станам лесу, яго дарамі і жыхарамі, гаспадарчым выкарыстаннем: Бераставіца, Бара-

Міжлессе, Пасека, Падбор'е, Падгай, Пралескі, Пчальнік, Смольніца, Тартак, Хварасцені, Чаромха, Чарніца, Узбор'е і інш. Асабліва часта ўзгадваюцца ваўкі, лісы і мядзведзі.

На адной з групаў сугучных айконімаў хацелася б спыніцца больш падрабязна. Калодзежкі (Мінскі раён), Калодзежы (Чэрвенскі раён) яўна ўтвораны ад слова «калодзеж», якое так называецца, таму што глыбокія свідравіны для вады знутры ўмацоўваліся (абкладваліся) зрубам з бярэнаў (калодак). Калядзічы (Мінскі раён) названы ад Каляды. А вось Калодзіна, Калодкі, Калодліва, Калодніца, Калодна, Калодчына, Калодзішчы ўтвораны ад слова «калода», у якога, праўда, было некалькі значэнняў.

Калодзішчы прымыкаюць да гарадской мяжы сталіцы з абодвух бакоў ад чыгункі на Маскву, там жыве 19 тысяч жыхароў (у нас такія населеныя пункты называюцца пасёлкамі ці аграгарадкамі, а паводле старой народнай класіфікацыі – мястэчка). Некаторыя памылкова мяркуюць, што Калодзішчы з'явіліся толькі ў другой палове XIX ст. як чыгуначная станцыя і, адпаведна, назву выводзяць ад рускага слова «колодка» – драўляная нарыхтоўка для вырабу шпалаў. Даводзілася чуць версію, што быццам бы Калодзішчы звязаныя з памешчыкамі Каладзеевымі, якім належалі шматлікія землі Мінскай губерні. Але гэты меркаванні не маюць пад сабою глебы – Каладзеевы з'явіліся ў нашых краях толькі ў канцы XIX ст., а Калодзішчам не менш за тры стагоддзі.

Станцыя з'явілася таксама не на пустым месцы. На карце Вялікага Княства Літоўскага М.К. Радзівіла 1603 года на паўночны ўсход ад Мінска пазначаныя Kolodzei. Назва, магчыма, паходзіць ад беларускіх словаў «кола» і «дзеі», каладзеў – рамеснікаў, якія выраблялі і рамантавалі вазы. Пасяленне каладзеў на ажыўленым Барысаўскім тракце цалкам лагічна.

Здаўна калодай называлі вуллі, зробленыя з кавалка тоўстага бервяна з выдзяўбанай сярэдзінай. Звычайна такія дублянкі выраблялі з ліпы, бо ў яе мяккая драўніна. У многіх кнігах (напрыклад, «Загадка пчелиного роя» А. Рыбальчанкі, 1983) згадваецца развіццё пчалярства ў наваколлях Мінска ў XV–XIX стст. Таму «калодзішчы», хутчэй за ўсё, азначае вялікую колькасць калодных вулляў (пасекі), і нездарма за некалькі кіламетраў на ўсход існуе вёска Ліпавая Калода.

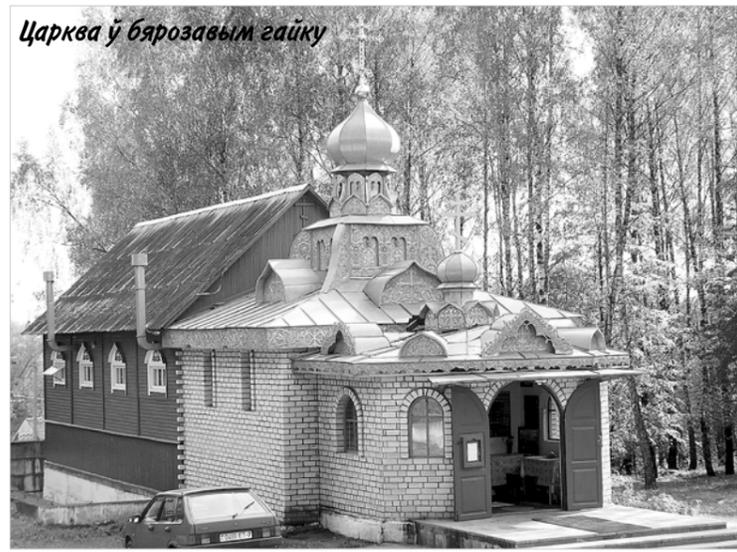
Бывала, што праз балочную мясцовасць ладзілі дарогі – рабілі кладку, закідалі найбольш топкія месцы калодамі, звычайна з дуба, драўніна якога вызначаецца трываласцю і стойкасцю да перападаў вільгаці і тэмпературы. Такія ж калоды выкарыстоўваліся ў якасці штандары для падняцця над зямлёю зруба.

Максім ПУРАНОК,
дацэнт Міжнароднага дзяржаўнага экалагічнага ўніверсітэта імя А.Д. Сахарова
Фота аўтара
(Заканчэнне будзе)

Наваколле ў тапаніміцы

на. Дарэчы, ліпа – адзінае дрэва, якое дало назву месяцу ў беларускай мове. Масва выкарыстоўвалася ў назвах населеных пунктаў не менш за два дзясяткі відаў драўнінных раслінаў, трыццаць родаў кус-

вая, Бараўляны, Бараўцы, Барок, Бортнікі, Воўкавічы, Гаішча, Дзегцяроўка, Дубравы, Дубяны, Дзятлава, Жалудоўшчына, Залессе, Ляскоўка, Лісінская Рудня, Лубянка, Ляды, Мядзведзічы,

Царква ў бярозавым гайку

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 13

Уздоўж: 5. Вясна. 6. Страх. 8. Ведрыч. 9. Леонаў. 12. Месяц. 13. «Марынер». 14. Зямля. 17. Атака. 19. Адвод. 21. «Мір». 22. Боб. 23. Шалом. 24. Людзі. 26. Місія. 27. Адцяжка. 31. Косар. 34. Кратар. 35. Сатурн. 36. Прага. 37. Рампа.

Упоперак: 1. Пятро. 2. Знічка. 3. Атэлье. 4. Вазок. 7. Сыны. 10. Неба. 11. След. 15. Радзіма. 16. Капсула. 18. Аўрал. 20. Вобад. 23. Шміт. 25. Ікар. 28. Дарога. 29. Язеп. 30. Космас. 32. Старт. 33. Ступа.

Вада наступае

Навадненні ўзнікаюць, як правіла, з-за сезоннага таяння снегу і непрадказальна вялікіх ападкаў. Усё гэта можа адбыцца за такія кароткія прамежак часу, што на тэрміновыя дзеянні застаецца некалькі секундаў.

Першае, што неабходна зрабіць, пачуўшы папярэджанне пра стыхійнае бедства, – выключыць электрычнасць і газ, сабраць усе неабходныя рэчы на гарышчы ці на даху, раздаць усім родным дакументы, папярэдне паклаўшы ў пакункі, якія не прамакаюць. Раім загадзя падрыхтаваць усе плаваючыя матэрыялы, што могуць быць прыдатнымі для пабудовы плыта, а таксама ўсё, што можа спатрэбіцца (выратавальныя кругі, лясвіцы, сігнальныя сродкі і інш.) для выратавання людзей і аказання першай дапамогі.

Калі ёсць небяспека аказання ў вадзе, то да прыбыцця дапамогі неабходна зняць абутак і вызваліцца ад цяжкай і цеснай вопраткі, напоўніць сарочку і штаны лёгкімі плаваючымі прадметамі (мячыкі, пустыя і закрытыя пластыкавыя бутэлькі і інш.), выкарыстоўваць сталы, аўтамабільныя шыны, запасныя колы, выратавальныя

пасы, каб утрымацца на паверхні. Перад тым, як слізгануць у ваду, трэба зрабіць глыбокі ўдых, схопіцца за першы, што трапіць пад руку, прадмет і плыць па цячэнні, пры гэтым стараючыся заставацца спакойным. Калі вы патрапілі ў халодную ваду, пастарайцеся выбрацца з яе ў бліжэйшыя 3 хвіліны, бо могуць пачацца сутаргі, і плыць будзе даволі складана. Патрапіўшы ў моцнае цячэнне, пастарайцеся схопіцца за любы прадмет, што праплывае побач (ствол дрэва, дзверы і інш.), а лепш, калі вы здолееце ўзлезці на яго. Улічвайце, што пры некаторых умовах вы можаце кіраваць сваім «суднам» нагамі ці палкай. Так вы здолееце выплысці з сярэдзіны ці выбрацца на астравок. Калі вырашылі выбрацца з вады самастойна, узгадайце пра законы фізікі: вас непазбежна будзе зносіць па цячэнні, таму плывіце да мэты наўскасяк.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС
г. Мінска

Прадак прыкмячай

Красавік з вадою – травень з травою.
У красавіку грымот – цёплы будзе год.
Красавік чорны ў полі, а ў бары – белы.
Красавіцкі ручай зямлю будзіць.
Дзе ў красавіку рака, там у ліпені лужына.
Вясною суткі мочыць, а гадзіну сушыць.
Была б вадзіца, а зелень нарадзіцца.
Ні халадней сакавіка, ні цяплей траўня красавік не бывае.
Сонейка з красавіцкай горкі ў лецейка коціцца.
Пчолы ў красавіку не вылецелі – чакай халадоў.
Зязюля пачне кукаваць на голы лес, то год будзе нейраджайны.
Вароны садзяцца на вяршыні дрэў – будзе цёпла, калі расаджаюцца на галінах – халодна; пры гэтым крычаць – на дождж.
На Дабравешчанне дождж – ураджай на жыта, грыбное лета; снег – лета мокрае. Сухое, цёплае надвор'е – лета засушлівае, а вясень марозная.
Рыхтуйся да восені ранняй вясной. Дзе арты плача, там жняя скача.
Жаба голас падала – сей авёс. Як паявляцца камары – сей жыта.
Не сей пшаніцу паперад дубовага ліста.
З бярозы цячэ многа соку – да лета мокрага.
Асіна ў завушніцах – ураджай на авёс.
Мокры красавік – добрая ралля.
Сінія аблогі ў красавіку – да цяпла і дажджу.
Удзень гарача, ноччу халодна – да добрага надвор'я.
Барануй па ходу сонца – конь не закружыцца.

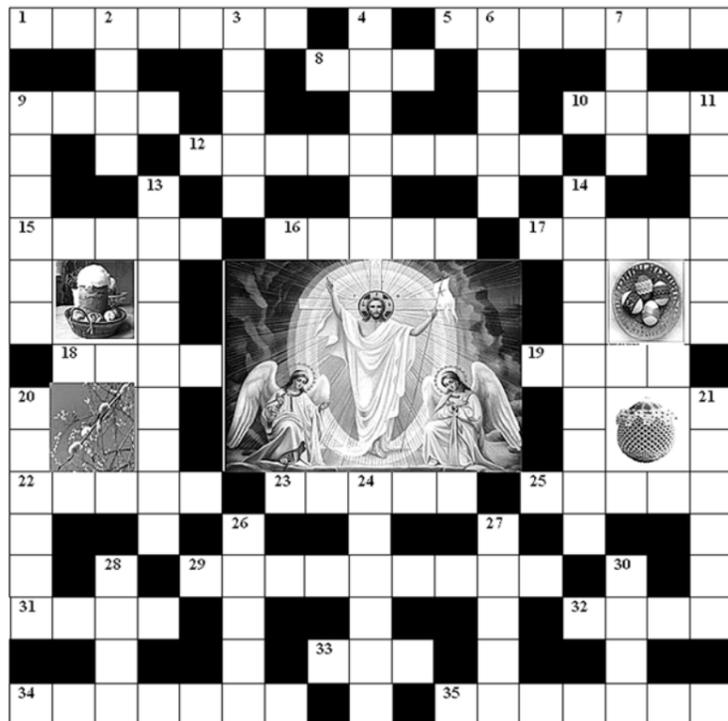
Крыжаванка да Вялікадня

Уздоўж

1. Абрад шлюбу і ўрачыстасці з гэтай нагоды. Лічылася, калі на Вялікдзень неба бясхмарнае, дык і ... будзе добрае. **5.** «Бо і заможны і ўбогі // Святы вялікаднік святкуюць // ... у сэрцы сваім чуюць». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». **8.** ... пражыць – не мора пераплыць (прык.). **9.** Пяньковія, вярвачныя лапці (саст.). **10.** Імкненне, прыхільнасць да каго-, чаго-небудзь. **12.** Марыя Святая, персанаж Новага Завету, ад якой ідзе звычай фарбаваць на Вялікдзень яйкі. **15.** ... або Вялес. Адзін з галоўных язычніцкіх багоў; бог жывёлагадоўлі і багацця. **16.** У сакавіку зімы не гоне, а ў красавіку ... не расце (прык.). **17.** «Што беларускі ... пакутны // Увакрос! Хрыстос увакрос!» З верша Змітрака Бядулі «На Вялікдзень». **18.** «Што родная ..., хоць бедная ..., // Мілей найбагатшай чужой!» З верша Янкі Купалы «Роднае слова». **19.** Дабравешчанне без ластвак – халоднае ... (прык.). **22.** Світальна Адна з народных назваў Венеры. **23.** «Два святы на свеце – ад нівы да нівы: // Хрыс-

тос увакрос! Наступае ...!» З верша Янкі Купалы «Вялікдзень». **25.** Гульня на Вялікдзень, калі б'юцца святочнымі яйкамі. **29.** Эстрадны артыст, выканаўца сатырычных песень.

31. Дзіцяня авечкі; было сімвалам Хрыста, пакутніцтва, ахвярнасці. **32.** Сей ... у гразь – будзеш князь (прык.). **33.** Закончаная частка спектакля. **34.** Вербная, Пальмавая Дзень

тыдня перад Вялікаднем, калі ў цэрквах асвячаюць галінкі вярбы. **35.** Гульня на Вялікдзень, калі з горкі качалі фарбаваныя яйкі і глядзелі, чыё далей закоціцца.

Упоперак

2. Да Дабравешчання зіму не лай і ... трымай (прык.). **3.** Мэбля для спальні. **4.** Пасны дзень кожнага тыдня. **6.** Адна з стыхіяў, якая супрацьстаіць вадзе; на Вялікдзень тушылі «стары» ..., а праз тры дні распальвалі «малады» **7.** «Так, Плашчаныя – гэта першы // мой Бел-чырвоны-Белы ...!» З верша Алега Бембеля (Зыніча) «Хрыстос і Айчына». **9.** Чысты ... Перадвелькодны дзень тыдня, калі трэба абавязкова памыцца ў лазні. **11.** Набажэн-

ства ў хрысціянстве, якое адбываецца раніцай або ў першай палове дня. **13.** Велікодныя яйкі, размалёваныя рознымі ўзорамі. **14.** ... або дамавік. Дух хаты, які жыве пад печу: у Велікодную ноч, калі сям'я знаходзілася ў царкве, гаспадар залагоджваў яго. **20.** На Вялікдзень першы раз ... кукуе (прык.). **21.** Месяца для пеўчых у царкве. **24.** Грамнічная Выраб з воску; пры ёй асвячаюцца на Вялікдзень стравы. **26.** Дабравешчанне як захоча, дык і ... заклочка (прык.). **27.** Адметны чалавек, індывідуум. **28.** Дадатны электрод. **29.** «Ударыў ... на Беларусі: // Хрыстос увакрос! Хрыстос увакрос!» З верша Ларысы Геніюш «Хрыстос увакрос!»

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Супрацоўнікі ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» выказваюць спачуванні родным і блізім тэатразнаўца, доктара мастацтвазнаўства, прафесара і пісьменніка **Анатолія Сабалеўскага** з нагоды яго заўчаснай смерці.

Рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» смуткуе з-за смерці краязнаўцы, даўняга аўтара «КГ» і старэйшага журналіста Случчыны **Міхася Тычыны**, выказвае спачуванні яго родным і блізім.

Супрацоўнікі ГА «Беларускі фонд культуры» выказваюць спачуванні мастаку Аляксею Марачкіну ў сувязі з заўчаснай смерцю **жонкі Ірыны**.

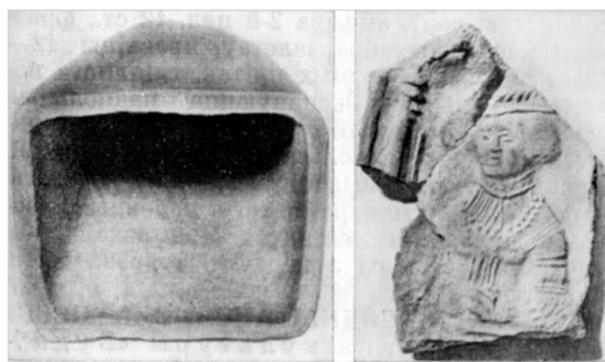
Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАЗЫРСКАЕ ШКЛО – шкляныя вырабы XII–XIX стст. з Мазыры. XII–XIII стст. датуюцца фрагменты шклянны пацерак і бразалетаў (гладкіх, кручаных, плоска-выпуклых) кіеўскага, беларускага (магчыма, са Свіслачы, Асіповіцкі р-н), візантыйскага паходжання. XIII–XIX стст. датуюцца посуд (цэлыя вырабы і фрагменты) празрыстага каларовага шкла (жоўтага, жоўта-зялёнага, зялёнага і інш.). Вырабы XVI–XIX стст. – пасудзіны для вадкасцяў, сталовы і аптэчны посуд, ваконнае шкло ў форме круглых дыскаў дыяметрам 20, 21, 25 см. Бутэлькі XVII–XIX стст. з зялёнага шкла, выкананыя метадам адвольнага фармавання або выдзьмутыя ў формы, маюць цыліндрычныя тулавы і высокія рыльцы. Кварты XVII–XVIII стст. мелі квадратныя або прамавугольныя донцы, пакатыя плечукі, кароткія шыўкі і вусці, аздобленыя шклянымі круглымі жгутамі або плоскімі стужкамі. На кварты XIX ст. часта змяшчалі надпісы. Стопкі і шклянкі XIX ст. цыліндрычныя, часам з рыфленымі сценамі. Келіхі канца XVIII – XIX стст. выдзьмутыя ў формы або зробленыя ручным прасаваннем.

МАЗЫРСКАЯ КАФЛЯ – архітэктурна-дэкаратыўная кераміка XV–XVII стст.,

знойдзеныя пры археалагічных раскопках у Мазыры. Кафля XV–XVI стст. гаршковая з акруглым, крыжападобным і прамавугольным вусцем. Кафля XV–XVII стст. каробчатая [тэракотава і паліхромная паліваная (пераважна зялёная паліва)] з рэльефнай вонкавай пласцінай. Каробчатая кафля XVI ст. мае вонкавую пласціну з рэльефным геаметрычным арнаментам (пукатыя авалы, увагнутыя разеткі, «рыбіна луска») і тоўстую румпу з глыбокай насечкай у выглядзе касой сеткі. XVI ст. датуюцца таксама кафля-«каронка» ў выглядзе чалавечай галавы і фрагмент тэракотавай кафлі з выявай жанчыны ў рэнесансавым уборы. Кафля XVII ст. мае тонкую вонкавую пласціну, аздобленую раслінным або геральдычным арнаментам.

Мазырская кафля (XVI ст.)

МАЗЫРСКАЯ КЕРАМІКА – традыцыйныя вырабы мясцовых ганчароў 2-й пал. XII – XIX стст., знойдзеныя пры археалагічных раскопках у Мазыры. Вырабы 2-й пал. XII – XVII стст. (гаршкі, латкі, міскі) шэра- і белагліняныя, аздобленыя стужачным арнаментам, часам у спалучэнні з серпападобнымі вертыкальнымі і гарызантальнымі насечкамі. Гаршкі часта мелі раўчук на ўнутранай паверхні венчыка, клеймы на донцах у выглядзе 1-й ці некалькіх кругоў, крыжа ў крузе, кола, зігзага, літараў (аналагічныя відомыя з раскопак на Кіеўшчыне) і інш. У XII–XIII стст. у Мазыры карысталіся таксама ганчарнымі вырабамі, прывезенымі з Кіева і гарадоў Прычарнамор'я (амфары і інш.). У XVI–XVIII стст. поруч з шэра- і белагліняным выраблялі чырвонагліняныя паліваны (кубкі, талеркі, міскі, званы, рынкі, макотры, глякі і інш.) і чорна-задымлены посуд, кафлю, будаўнічую кераміку, магчыма, курьельныя люлькі. Паліваны посуд аздаблялі шматрадкавым стужачным або штампаваным арнаментам. У XIX–XX стст. выраблялі белагліняны непаліваны посуд, размалёваныя звонку чырвонай глінай, белагліняны посуд, глазураваны знутры.

МАКАРАЊІЧНЫ ВЕРШ, макаранічная пазія (італьянск. ад макароны) – від жартоўнага ці сатырычнага верша, камізм якога ствараецца перанасычанасцю тэксту варварызмамі, падпарадкаванымі марфалагічным законам роднай мовы паэта. Раз-

лічаны на чытача, які ведае значэнне ўведзеных у верш замежных слоў і выразаў і можа ў поўнай меры спачігнуць камічны эфект ад іх перайначвання, ад суседства з роднамоўнай лексікай.

Узнік у старажытнасці, калі асобныя рымскія паэты перамяжоўвалі сваю мову грэчаскімі словамі. У Расіі І. Мятляеў высмейваў сумесь «французскай з ніжагародскай» у мове пануючых класаў. Аснова для з'яўлення макаранічнага верша ў беларускай паэзіі была яшчэ ў сярэднявеччы, калі на нашых землях поруч з старабеларускай мовай (тады мела назву руская) шырока выкарыстоўваліся стараславянская, лацінская і польская мовы. Аднак найбольш раннія з такіх твораў – вершы «Плач пакінутага каханай» і «За пенкнай паненкай аж душа сумуе...» (агублікаваныя А. Рыпінскім у 1840 г.), дзе высмейваецца «пальшчызна» засцянкавай шляхты:

*Яко ценцерук у лесе балбоча,
Так мое сэрца – да цябе сакоча!
Ні верашчака, кілбаса, сялянка –
Ніц мі не міло – без цябе, каханка!
Рве се мэ сэрцэ – як та атоса,
Кеды торгоае пшэклэнтэ калёса!..*
(«Плач пакінутага каханай»)

Зрэдку сустракаецца ў сучаснай беларускай літаратуры (К. Крапіва, А. Хадамовіч і інш.). У эпіграме на самога сябе Я. Маўр напісаў:

*То не Эзон, філосаф грэцкі,
И не францюз – бунтарь Вольтер,
То беларуский автор детский,
Который покы шчэ нэ вмер.*

Макаранічны стыль выкарыстоўваецца таксама ў прозе, звычайна для моўнай характарыстыкі персанажа («Тутэйшыя» Я. Купалы, «Дрыгва» Я. Коласа).